Darius Kontrimas

Alytaus piliakalnio papėdės gyvenvietė

2016 m. buvo tęsiami detalieji tyrimai Alytaus piliakalnio su gyvenviete teritorijoje, suprojektuotos aikštelės vietoje. Iki 2016 m. vykdyti archeologiniai tyrimai jau buvo apžvelgti anksčiau (*ATL 1984 ir 1985 metais*, 1986, p. 35–37; *ATL 1986 ir 1987 metais*, 1988, p. 38–39; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 77–81; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 109–110 ir 117–121).

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – piliakalnio ir papėdės gyvenvietės teritorija; 2 – 2016 m. tyrinėtos perkasos; 3 – anksčiau tyrinėtos perkasos. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated areas: 1 – territory of hillfort and settlement; 2 – areas, investigates in 2016; 3 – areas, investigated before 2016.

Projektuojamos aikštelės vietoje iš viso ištirtas 106 m² plotas (1 pav.). Archeologinių žvalgymų metu žvalgyta rekonstruojamos gatvės atkarpa (bendras apie 2630 m² plotas). Aikštelės vietoje kultūrinis sluoksnis iš dalies suardytas (viršutinis jo horizontas). Kultūrinis sluoksnis nepažeistas – užkonservuotas deliuvinio priemolio sluoksnio yra tik tirto ploto R–ŠR dalyje. Jo storis varijuoja nuo 5 iki 50 cm.

Tyrimų metu fiksuoti 32 objektai. Objektai 1–14 ir 23–31 atidengti tirtame plote, o likusieji – gatvės dalyje, įžemio horizonte. Didžiosios dalies objektų – duobių kilmė sunkiai interpretuojama. Neabejotinai archeologiniai objektai yra 5, 9 ir 10. Didžiausias objektas 10 – ūkinė duobė. Makrobotaninių tyrimų metu jo grunte rasta 200 augalų makroliekanų (javų, sorų, kviečių, rugių, avižų grūdų). Aptikta viena laužavietė – objektas 9. Tarp laužavietės akmenų rasta arklio blauzdikaulio dalis su nupjovimo

žyme. Greta laužavietės rasta sutrupėjusi arklio kaukolė. Tikėtina, kad 7–8 m. amžiaus arklys naudotas maistui. Dar 7 objektai fiksuoti atodangos pjūvyje, tačiau neatlikus platesnių tyrimų juos tiksliau interpretuoti sunku.

Visame tirtame plote iš viso rasti 36 metaliniai dirbiniai. Didžioji dalis jų yra labai fragmentiški ir sunkiai nusakomos paskirties. Vienas rečiausių radinių gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje yra plačiaašmenis pentinis kirvis (2 pav.). Panašūs kirviai datuojami XI–XIII a. Toks radinys turėtų būti siejamas su kokiu nors esminiu įvykiu gyvenvietės teritorijoje (didelis gaisras, mūšis), kurio metu jis buvo pamestas ir neberastas – tai liudytų paskutinį gyvenvietės egzistavimo periodą, po kurio ši vieta buvo apleista. Taip pat rasta geležinių peilių ir jų dalių, žeberklas, žvejybinis kabliukas. Atskirą grupę sudaro keli papuošalų ar jų dalių fragmentai – tai lankinės segės liežuvėlis, žalvarinės apyrankės dalis, sagtelės liežuvėlis, žiedo fragmentas. Rasti 3 kauliniai dirbiniai – kaulinė tinklų adata – yla (3 pav.), pagaminta iš kiaulės šeivikaulio proksimalinės dalies, lokio nago kabutis – amuletas (3 pav.), pagamintas iš lokio trečiojo pirštakaulio (nago), ir galimai dar vienas mažesnis kabutis – amuleto fragmentas (3 pav.), pagamintas iš kiaulės danties. Iš viso rasta 13 molinių verpstukų ar jų fragmentų. Didžioji dalis jų (net 10) yra dvigubo nupjauto kūgio formos, likusieji – cilindro formos. Tik du verpstukai ornamentuoti skylutėmis. Atskirą keraminių dirbinių grupę sudaro moliniai tigliai – rasti tik nedideli jų fragmentai.

Absoliučiai didžiausią radinių dalį sudaro keramikos šukės (4 pav.). Iš viso tirtame plote jų surinkta 5294 (48,028 kg). Tyrimų metu aptikta visų geležies amžiui būdingų keramikos tipų: brūkšniuotu, grublėtu, kruopėtu, gnaibytiniu, gludintu, lygiu paviršiumi, apžiestų. Didžiausią keramikos grupę sudaro keramika

0 5 cm

2 pav. Plačiaašmenis kirvis. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 2. The broad axe.

0 2 cm

3 pav. Kauliniai dirbiniai. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. Bone artefacts.

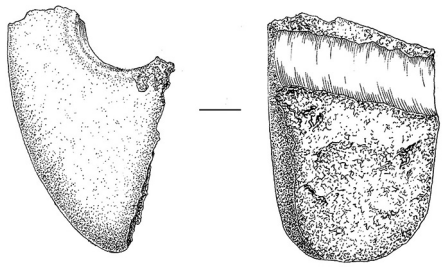

4 pav. Lipdytų puodų brūkšniuotu ir grublėtu paviršiumi dalys. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 4. Sherds of hand built pottery with brushed and rough surfaces.

5 pav. Akmeninis kirvelis. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 5. A stone axe.

grublėtu paviršiumi. Jos rasta 29 % (pagal šukių skaičių) arba 46 % (pagal šukių svorį). Keramika grublėtu paviršiumi sudaro absoliučią daugumą, pagal kiekį jos yra daugiau nei dvigubai nei artimiausių tipų. Iš to daroma prielaida, kad tirta gyvenvietės zona intensyviausiai naudota būtent grublėtosios keramikos egzistavimo laikotarpiu, t. y. III/IV a. II pusėje – VII a.

Pagal keramikos tipų pasiskirstymą tirtame plote aiškiausia yra brūkšniuotosios keramikos koncentracija (Š–ŠR ploto dalis). Kadangi brūkšniuotosios keramikos neaptikta vienintelėje aiškiame objekte 10 – ūkinėje duobėje ir objekte 32, taip pat radimvietėje 3, galima daryti prielaidą, kad V–PV tirtos vietos dalis (arčiau Nemuno) daugiau naudota I tūkst. viduryje – II pusėje.

Kitos masinės medžiagos (molio tinko, šlako, gyvūnų kaulų) paplitimas tirtame plote aiškesnių koncentracijų nesudaro. Daugiausia medžiagos aptinkama vietose, kur kultūrinis sluoksnis storiausias. Iš visų surinktų gyvūnų kaulų 952 fragmentai (55 %) yra žinduolių, 4 fragmentai (0,2 %) žuvų ir 4 (0,2 %) paukščių. Didžiausią dalį (81,1 %) sudaro naminių gyvūnų kaulai, laukinių aptikta 18,9 %. Daugiausia rasta galvijų, avių / ožkų, kiaulės, arklių, elnių kaulų. Taip pat rasta šuns, tauro / stumbro, briedžio, stirnos, šerno, meškos, bebro, kiškio kaulų. Atskirai paminėtinas katės skruostikaulio fragmentas, kuris gali būti ankstyviausios Lietuvos teritorijoje rastos katės liekanos.

Iš viso inventorinta 111 titnago radinių. Didžiąją jų dalį sudaro skaldymo atliekos (nuoskalos), kurios datuojamos tiek akmens, tiek bronzos amžiais. Iš jų išskirtinas vienintelis aiškus dirbinys – gludinto kirvio su skyle kotui dalis (5 pav.). Akmens–bronzos amžiaus radiniai rodo, kad šioje vietoje galėjusi būti akmens amžiaus stovyklavietė.

Nustatyta, kad ties tirtu plotu kultūrinis sluoksnis tęsėsi iki pat Nemuno šlaito, tačiau jis sunaikintas tiesiant Piliakalnio gatvę. Gatvės atkarpoje ties piliakalniu fiksuotos 7 atkarpos su gyvenvietės kultūrinio sluoksnio elementais, struktūromis arba vėlesniais laikais apardyto kultūrinio sluoksnio požymiais su pavieniais radiniais, aptikti 7 objektai – įgilintos struktūros.

Tyrimų metu aptikti radiniai saugomi AKM.

The Settlement Adjacent to Alytus Hillfort

In 2016, the excavation at the site of a car-park within the territory of Alytus Hillfort and Settlement was continued with the excavation of a total of 106 m^2 (Fig. 1). During the field survey, a total of roughly 2630 m^2 was surveyed in a segment of street being reconstructed.

The thickness of the Iron Age settlement's cultural layer varied from 5 to 50 cm. During the investigation, one large storage pit and a fire site were recorded. A total of 568 finds were registered. One of the rarest finds in the settlement's cultural layer was a single-edged broad axe (Fig. 2). Rarer bone artefacts were also discovered (Fig. 3). The bulk of the finds consisted of potsherds, 5294 (48.028 kg) of which were collected (Fig. 4). All of the pottery types characteristic of the Iron Age were found: pottery with brushed, rough, grainy, pinched-impressed, burnished, and smooth surfaces and partly thrown pottery. The largest group consisted of pottery with rough surfaces which shows that the settlement's excavated area was used the most intensely during this pottery's period, i.e. the 3rd/second half of the 4th–7th centuries.

111 flint finds (Fig. 5) dating to the Stone–Bronze Ages were discovered. They show that a Stone Age campsite could have existed at this location.

Žilvinas Montvydas, Aistė Kazimieraitytė, Vykintas Vaitkevičius

Daugėlaičių neįtvirtinta gyvenvietė I

2016 m. buvo tęsiami kairiajame Kulpės krante, ant Daugėlaičių ir Norkūnų kaimų ribos (Šiaulių r., Meškuičių sen.) esančios gyvenvietės I tyrimai (žr. *ATL 2014 metais*, 2015, p. 146–153; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 192–198). Birželio 5–18 d., bendradarbiaujant su Naisių bendruomene, surengta ekspedicija buvo mokomojo pobūdžio, joje dalyvavo Naisių mokyklos, Kužių ir Meškuičių gimnazijų moksleiviai, taip pat VU studentai archeologai ir kiti savanoriai. Radiniai perduoti į ŠAM.

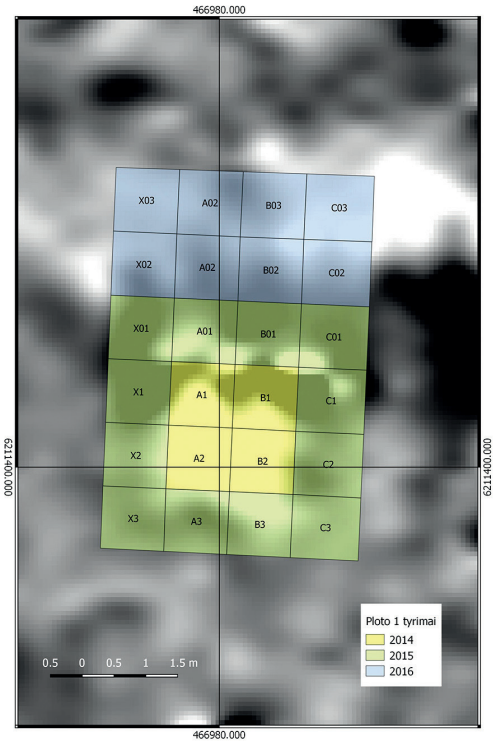

1 pav. 2014–2016 m. Daugėlaičių gyvenvietės I tyrimų ploto 1 padėtis ant magnetometro brėžinio pagrindo. V. Vaitkevičiaus brėž.

Fig. 1. The situation of area 1, which was excavated at Daugėlaičiai Settlement I during 2014–2016, based on a magnetic map.